

Sünnette Düğün

Doç. Dr. Nebi Bozkurt

E

vlilik merasimleri ile ilgili tartışılması gereken konulardan biri bunun şeklidir. Yakın zamana kadar evlilik merasimlerinde genellikle düğünler vardı. Günümüzde bunun bir çok değişik şekli ortaya çıktı. Bu yazımızda düğün geleneğinin tarihi hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra Sünnet'te düğün konusunu ele almaya çalışacağız.

Herşeyden önce düğün bir eğlence veya eğlenceler topluluğudur. Bu tür eğlenceler bayram ve çocukların sünnetinde de olduğu gibi sevinilecek bir olayın kutlanması ve mutluluğun yakınlarla veya milletle geleneğe uygun bir şekilde paylaşılmasıdır. Bunun evliliğin ilanı ve toplum tarafından iki çift arasındaki ilişkilerin meşruiyetinin bilinmesi gibi pratik faydaları vardır.

Geçmişte evlilik ve sünnet için yapılan düğünlerde birtakım eğlenceler mutlaka bulunurdu. Osmanlı düğünleri hakkında günümüze ulaşan suriye veya surname denilen minyatürlü eserler önemli bilgiler vermektedir. Özellikle günlerce devam eden sünnet düğünlerinde cambazların maharetlerini sergilemelerinden, musiki eşliğinde oyunlara, spor gösterilerine, havai fişeklere kadar bir çok gösteri şekli görülüyor. Şehzadelerin ve onun şerefine binlerce çocuğun sünneti vesilesiyle yapılan düğünler Osmanlı Devleti'nin ihtişamını da yansıtacak özelliktedirler. Ancak bunlar arasında bazen dışa karşı yapılan bir savaşta alınan mağlubiyeti gizleme veya halkın üzüntüsünü hafifletme gayreti güdenler de vardır. Halkın düğünü bunların yanında şüphesiz çok mütevazı idi. Onların düğünlerinde davul zurna eşliğinde, oyunlar oynanır, cirit gibi gösteriler yapılır, ziyafetler verilirdi.

Günümüz evlilik merasimlerine kısa bir bakış

Çocukluğumda gördüğüm ve çok iyi hatırladığım düğünler vardır. Bu düğünlerden önce bir takım hazırlıklar yapılırdı. Köyün kadınları toplanıp yardımlaşır, yufka ekmek atarlar, verilecek ziyafet için hazırlıklar yaparlardı. Yemek için yetecek sayıda hayvan kesilir, yahni, dövme pilavı, üzüm hoşafı ve kazanlar dolusu yöresel yemekler yapılırdı. Elektrik olmadığı için köy meydanında yakılan ateşlerin ışığında davul zurna eşliğinde oyunlar oynanırdı. Bazı mukallid kişiler halkı güldürecek taklid ve gösteriler yaparlardı. İçi saman dolu çuvalla güreşmek bunlardan biriydi. Düğün vesilesiyle komşu köylerden gelen atlılar arasında cirit oynanırdı. Yüzü kapalı olan gelin özel elbisesiyle beyaz ata bindirilir, önceden gönderilen çeyiziyle süslenmiş yeni evine gitmek üzere anne babasından ayrılırken bunun acısını dile getiren ve hemen herkesi ağlatan acıklı bir türkü söylenirdi. Bu arada yeni evlilere hediyeler takdim edilir, bilhassa başta ebeveynler olmak üzere altın, tarla, damızlık hayvan vs. bağışlanırdı. Batı kültürünün etkisi memleketimizde iyice hissedilmeye başlayınca toplum kültüründe bir takım değişiklikler oldu. Yapılan salon düğünleri çoğu kere kulak tırmalayan uğultulu bir müzik eşliğinde danslar bazen de çılgınlığa varan eğlencelerle yapılır oldu. Düğünler içki içmek için bir vesile sayıldı. Köy düğünlerinde bile kasalar dolusu içki tüketilir oldu. Düğünler eski güzelliğini ve nezahatini yitirmeye başladı. Bu arada bu durumu gören hocalarımız fıkıh kitaplarının çoğunda düğün ve bayramlarda içinde küfür ve iffetsizlik bulunmayan müziğe ve oyunlara izin verilmesine rağmen istisnasız düğünlere karşı çıktılar. Ve sonuçta öyle bir hal aldı ki halk arasında düğün şekli yüzünden bir birine küsenler, yüzükleri daha baştan atıp ayrılanlar oldu. Bir çok müslüman çocuğunu sünnet ettirirken, evlendirirken ve cenazelerini defnederken mevlid okutmaya başladı. Velimenin yerini limonu bile hakiki olmayan limonata ve çuru pastalar aldı. Çoğu kere yörede tanınmış bir hoca çağırılıp va'zu nasihat yaptırıldı. Bazen arda arda kürsüye çıkan bu arkadaşlarımız uzun vaazlarıyla milleti sıktılar. Ama davul zurna ile değil de mevlidle çocuklarını evlendiren düğün sahibini tebrik ettiler. Bu usulleri beğenmeyen bazı vatandaşlarımız da belediyelerin özel salonlarında yapılan nikah merasimleriyle bu işin kolayını buldular. Nihakin ardından orada takılar takılıyor ve davetlilere daha çok hatıra niteliği taşıyan minyatür bir şekerlik içinde üç beş şekerden oluşan "nikah şekeri" hediye ediliyordu. Kısaca özetlemeye çalıştığımız evlilik merasimleri toplumdaki kültürel yozlaşmayı da çok iyi yansıtmaktadır.

Problem

Düğünler için esas tartışma genel olarak eğlencenin meşru olup olmamasında düğünleniyor. Nedir eğlence? Sabri Akdeniz, Kültür Sömürgeciliği adlı eserinin bir bölümünü eğlenceye (1) ayırmıştır. İnsanoğlu eylemceye çocukluğunda başladığını söyler. Her türlü oyunu, sanat olarak nitelendirilen pek çok şeyi -musiki tiyatro, sinema, festivaller, bir çok yazılar, spor oyunları, cambazlık vb. eylemce kapsamına alır. Ona göre Oyuncu, şarkıcı, besteci, çalgıcı, sporcu vb. doğrudan doğruya eylendiricilerdir (2).

Arapça'da eğlence karşılığında daha çok "lehv" kelimesi kullanılıyor. Araplarda düğün bayram şölenleri gibi toplu eğlencelerde musiki ve oyunun önemli bir yeri vardı. Davul, def gibi çalgı aletleriyle eğlence için aynı kelimeyi (lehv'i) kullanmaları da bu sebepten olmalıdır. Aslında musiki bir kısım eğlenceler için bir vasıta olarak görülmektedir. Özellikle düğün ve bayram gibi insanların toplu olarak eğlendikleri zamanlarda musiki eşliğinde oyunlar sergilenirdi.

Eğlenmenin değişik şekilleri olduğu muhakkaktır. Arapça ve Türkçe'de benzer eğlence türlerini ifade eden bir çok kelime vardır. Bunların bazıları farklı adla anlansalar da dünyanın bir çok bölgesinde benzerlik arzeder. Türkler'in "toy"u ile Araplar'ın "velimesi"sinde olduğu gibi...

Arapça'da ayrıca eğlence ve oyun anlamına gelen "def" kelimesi de kullanılmıştır.

İbnü's-Sikkit kelimesinin "batıl" manasında olduğunu söylemekte ve hadisin "Ben batıldan değilim, batıl da benden değildir" şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir⁽³⁾. İbn Kuteybe de eğlenceye dair rivayetlerle bu hadisin çeliştiği iddiasına cevap verirken kelimenin "boş ve batıl şey" anlamında olduğunu ifade etmiştir⁽⁴⁾. Buhari hadisi Edebü'l-Müfred'de gına ve lehv (müzik ve eğlence) babında değişik bir lafızla zikreder⁽⁵⁾. Zikrettiği baba bakarak Buhari'nin kelimededen oyun ve eğlence anlamı çıkardığı söylenebilir de rivayetin sonunda şeklinde açıklama da getirilmiştir⁽⁶⁾. Kelimeye "oyun ve eğlence" anlamı verildiğinde ise hadis: "Ben oyun ve eğlence ehlinden değilim, benim meşguliyetim eğlence değildir"⁽⁷⁾ şeklinde anlaşılmalıdır.

Bir kısmı Arapların da atası sayılan Mezopotamya kavimlerin nesilden nesile intikal eden eğlence alet ve şekilleri olmuştur. Günümüze ulaşan tasvirlerden ve tabletlerden bunu anlıyoruz. Halen musiki meclisleri ve eğlencelerde önemli yeri olan bir takım estrümanların binlerce yıllık bir tarihi olduğu görülmektedir. Hatta tabletlerdeki bir kısım kelimeler Arapça'da aynen korunmuştu. Mesela Akadca şarkı söylemek ve şarkıcı anlamına gelen "zamaru" "zammeru(m)" pek fazla bir değişikliğe uğramadan Arapça'da da kullanılmaktadır. Arapça zmr (benzer şekilde ney flüt gibi nefesli saz çalmak, şarkı söylemek, name yapmak anlamlarına gelir. Ney, flüt gibi aletleri çalan kimseye "zemmar" denilir⁽⁸⁾. Bir takım enstrüman isimleri de bu şekilde intikal etmiştir. "Def" kelimesinin aslı Sumerce dap olup Akkadca aracılığıyla Arapça'ya ve diğer Sami dillerine geçmiştir. Arapça deff ve düff, Arami ve İbrani dilinde dapp/toff şeklindedir. Akkadca tapletlerde gış dapp/adappunun "ağaç tepsi" ve urudu adapunun "bakır def" anlamında kullanıldığı görülmektedir⁽⁹⁾. Akkadlar davula da tapalu/tabalu diyorlardı. Kelime "çift" anlamına gelmektedir⁽¹⁰⁾ ki tek tarafı deriyle gerilmiş olan kasağa def, çift taraflı olana da davul denmiş olmalıdır.

Yine Sami kavimlerinden olan Yahudilerin geleneğinde de şenlikler vardır. Şenlik vesilelerinden biri evliliklerdir. Eski Ahid'de çeşitli vesilelerle yapılan

eğlence ve merasimlerden, çalgılı ve çalgısız oyunlardan söz edilir. "İsrail'in ere varmamış kızı, yine teflerine süsleneceksin ve şenlik edenlerin oyun alayları ile çıkacaksın"⁽¹¹⁾ ifadeleri o dönemde İsrail Oğulları'nın düğünlerinde eğlence tertiplendiğini ve gelinin şenlik alayları ile güvey evine götürüldüğünü göstermektedir. Bayram ve zafer kutlamalarında da ziyafet, terennüm ve oyun (raks) 13; düğün ziyafeti (velime) Yahudi geleneğinde de vardır⁽¹²⁾. Gelinin özel elbise (gelinlik) giymesi, süslenmesi de adetti. Yeremya bir vesile ile "Ere varmamış kız kendi süslerini, gelin kendi kuşağını atabilir mi?" demektedir⁽¹³⁾. "Yeruşalim sokaklarından meserret sesini ve sevinç sesini ve güvey sesini ve gelin sesini sona erdireceğim. Çünkü harp olacak"⁽¹⁴⁾ şeklindeki ifadeler düğün eğlencelerine dolaylı olarak işaret etmektedir.

Sünnet'te Düğün

Arapçada düğün merasimleri için kullanılan 'urs, 'urus (çoğulu a'ras ve 'urusat) başlangıçta gelinin güveye götürülmesi, düğün ve düğün yemeği⁽¹⁵⁾ manasına gelmekte idi. Bununla birlikte düğün yemeği ayrıca zikredilerek "velimetü 'urs" diğer bir hadiste de "ta'amü'l-'urs" şeklinde geçmektedir. Birincisiyle Hz. Peygamberin hadisinde:

"Sizden biri düğün yemeğine çağrıldığında ona icabet etsin"⁽¹⁶⁾ buyurmaktadır. İkincisi ise;

"Yemeklerin en şerlisi zenginlerin yeyip fakirlerle mani olunan düğün yemeğidir." buyurmaktadır⁽¹⁷⁾ Erkek kadınla kendi kabilesinde veya evinde zifafa girerse buna 'urs kadının kabile veya evinde düğün yapıp girmek manalarına gelmektedir⁽¹⁸⁾. 'Arus kelimesi ise hem gelin hem de güvey için kullanılmaktadır⁽¹⁹⁾.

Gelin ve Güveyin Hazırlanması

Araplarda hem gelin hem de güveyin süslenmesi gelenektir. Bir Arap darb-ı meseli (Güvey nerdeyse emir olacak) şeklindedir⁽²⁰⁾. Bununla onun krallar gibi süslendiği vurgulanmak istenir. Bazı rivayetlerden güveyin saftandan (za'feran) elde edilen sarı boyayı elbise veya yüzüne sürdüğü anlaşılıyor. Hz. Peygamber Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde gördüğü böyle bir sarılık izini kendisinden sormuş o da evlendiğini haber vermiştir. Buhari rivayeti "Evlenen için sarı boya sürünme" başlığı altında verir⁽²¹⁾.

Hadislerde gelinin süslenmesiyle ilgili bilgilere de raslanılmaktadır. Buhari düğünde doğrudan ilgisi olmadığı halde Hz. Aişe'nin Esma'dan ödünç aldığı gerdanlıkla ilgili rivayeti "Gelin için elbise ve başka şeyler ödünç alma" başlığıyla Nikah kitabında verir ki bu tür eşyanın gelinin süslenmesi için ödünç alınıp kullanıldığına dikkat çekmek istemektedir⁽²²⁾. Yine Buhari'nin rivayetine göre beş dirhem değerinde kırmızı çizgileri olan Katar işi pamuklu bir dir'i (gömlek, fistan) yeni evlenecek kızlar tarafından gelinlik olarak ödünç alınıp kullanılmıştır⁽²³⁾. Hz. Aişe: "Medine'de (evlilik için) süslenen hiç bir kadın yoktu ki onu benden ödünç almak için (adam) göndermesin?" demektedir.

Gelini süsleyen kadınlara “maşıta” veya “mukayyine” denirdi⁽²⁴⁾. İlk kelime “saç tarayan” anlamına gelmektedir ki gelin için saç yapımı her zaman en önemli hazırlık olarak görülmektedir. Hz. Hatice'nin maşıtası Ümmü Züfer yaşlanmış olduğu halde Medine’de Hz. Peygamber’le görüşmüştür⁽²⁵⁾. Hz. Aişe'nin kendisinin gelin olması ile ilgili rivayete göre annesi Ümmü Rûmân tarafından bir odaya alınmış ve orada bir takım kadınlar tarafından saçları yıkanıp süslenmiştir⁽²⁶⁾. Kendi ifadesinden bunlardan birinin Esmâ bintü ‘Umeyy olduğu anlaşılıyor⁽²⁷⁾. Hz. Aişe, ifadesini kullanıyor⁽²⁸⁾ ki bu kelimeler geline güzel bir şekil verildiği saçının başının yapıldığını ifade etmektedir. Hz. Peygamber Safiyye ile evlenirken Ümmü Süleym tarafından aynı şekilde zifafa hazırlanmıştır⁽²⁹⁾.

Düğünlerde Eğlence

Hz. Peygamber’den, nikahın def çalınarak ilanı konusunda hadis literatüründe az sayılmayacak kadar rivayet vardır. Aslında bu Cahiliye döneminde normal evliliklerde⁽³⁰⁾, var olan oradan intikal eden bir gelenektir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber, gençlik yıllarında Mekke sırtlarında çobanlık yaparken iki defa gençlerin eğlencesine katılmak istemiş, koyunlarını bir arkadaşına emanet ederek şehre inmiş, her ikisinde de daha girişte def çalınarak ve şarkı söylenerek icra edilen bir düğünle karşılaşmış onlara bakarken uyuyup kalmış ve Mekke’li gençlerin “semer” olarak belirtilen eğlencelerine katılamamıştır. Hz. Peygamber bunu Allah Taâla'nın kendisini kötülüklerden koruması olarak değerlendirmektedir⁽³¹⁾. İslam, belki Cahiliye geleneğinde var olan bir takım taşkınlıklar ve küfür niteliği taşıyan söz ve davranışları ayıklayarak bu geleneği sürdürmüştür. Temel hadis kaynaklarında bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır:

Buhari'nin Nikah kitabındaki başlıklardan biri “Nikah ve düğün yemeği sırasında def çalma” konusundadır⁽³²⁾. Bu başlık altında söz edilen hadisin biraz farklı bir rivayetini İbn Mace de zikreder. Onun rivayetine göre Ebu'l-Huseyn b. Halid Zekvan bir Aşura günü Medine’de cariyelerin⁽³³⁾ def çalıp şarkı söylediklerini görünce bazı arkadaşlarıyla birlikte er-Rubeyyi' bintü Muavviz'in yanına gelmişler ve ona bundan söz etmişler, er-Rubeyyi'de kendilerine şöyle söylemiştir:

“Düğünüm olduğu günün sabahı Rasulullah (s.a.s.) beni ziyarete geldi. Yanımda, def çalıp, Bedir günü şahit olan atalarımın iyiliklerini sayarak mersiyeyle söyleyen iki cariye vardı. Söylemekte olduklarına devam ederken bir ara onlardan biri “Aramızda yarın ne olacağını bilen bir peygamber var” dedi. Hz. Peygamber, “Bunu bırak, öyle şeyler söyleme, yarın ne olacağını ancak Allah bilir”⁽³⁴⁾.

Asr-ı Saadet'te gerek evlilik ve gerekse sünnet düğünlerinde eğlence tertiplenirdi. Hz. Peygamber, Hicret'ten sonra Medine’de ilk vefat eden Ebu Umame Es'ad b. Zurare'nin kendisine emanet ettiği kızlarından Fariğa'yı Nübeyt b. Cabir ile evlendirirken⁽³⁵⁾ Hz. Aişe'ye Ensar'ın eğlencesini sevdiğini, bir muğanniye

gönderilip gönderilmediğini sormuş⁽³⁶⁾, ve gönderilmediğini öğrenince düğünlerde şarkı söyleyen Erben'in (veya Zeyneb'in) hemen gönderilmesini istemiştir⁽³⁷⁾. Rivayetlerden genellikle gelinin güvey evine götürülmesi sırasında def eşliğinde bir takım ezgilerin söylenmesinin bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Aişe'nin rivayetine göre Hz. Peygamber bir düğün sırasında kadınların:

“Ona bir koç hediye etti Ağıl'da iyi durumdadır.

Kocan meclistedir. Ve o yarın ne olacağını bilir.

Hz. Peygamber müdahale etmiş ve:

“Yarın ne olacağını Allah bilir. Siz:

Size geliyoruz size geliyoruz. Bizi selamlayın sizi selamlıyalım deseniz” buyurmuşlardır⁽³⁸⁾.

Cabir (r.a.)'in rivayetine göre Hz. Peygamber Hz. Aişe'ye:

“Kızı evine verdiniz mi?” diye sormuş. Hz. Aişe, “Evet” deyince Hz. Peygamber: “Onlara teğanni edecek (şarkı söyleyecek) birini gönderdiniz mi?” demiştir⁽³⁹⁾. Buhari rivayeti. “Gelini kocasına götüren kadınlar babı” başlığı altında verir. Bu rivayette Hz. Peygamber eğlence olup olmadığını sorması ve Ensar'ın eğlencesini sevdiğini belirtmesinin rağmen eğlencenin şekli hakkında bilgi verilmez⁽⁴⁰⁾. Ancak hadisin bazı versiyonlarında bunun kadınların def çalıp şarkı söylemesi şeklinde olduğunu görüyoruz. Hatta bazı rivayetlerde düğünlerde genellikle hanımlar tarafından söylenen ve yukarıda iki beyti verilen ezgilerin ilk üç beytini görebilmekteyiz.⁽⁴¹⁾

Hezeç tarzında söylenen bu ifadeleri şu şekilde tercüme etmek mümkündür:

Size geliyoruz size geliyoruz

Bizi selamlayın sizi selamlıyalım

Kırmızı altın olmasaydı

Vadinize kimse gelip konmazdı

Esmer buğday olmasaydı

Bakireleriniz beslenip gelişmezdi

Aynı düğünle ilgili Hz. Aişe'ye nisbet edilen bir rivayette Hz. Peygamber'in bir oyun iştihayınca Ensar'dan bir kabilenin adını vererek onlar şundan şundan hoşlanır tarzında ikaz da bulunduğu görülüyor⁽⁴²⁾. ki def eşliğinde şarkı söylenirken bir takım ritmik hareketlerin de yapıldığı anlaşılıyor.

Verilen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber düğünlerde belli bir edep dahilinde eğlenceye izin vermiş hatta buna teşvik te etmiştir. Bu konuda hadis kaynaklarında daha başka rivayetler de vardır. Bunlardan birine göre Ebu Leheb'in kızı Dürre, sahâbeden biri ile evlenirken Hz. Peygamber yanlarına gelmiş ve “Eğlence yok mu?” diye sormuştur⁽⁴³⁾. Bir başka rivayete göre ise Hz. Peygamber düğün eğlencelerine katılan kadın ve çocukları görmüş ve onların kendisine insanların en sevgilisi olduğunu

belirtmiştir⁽⁴⁴⁾.

Bazı hadislerde helal ve haram olan ilişki arasındaki farkın def ve savt (ses) olarak belirtilmektedir⁽⁴⁵⁾. (Ses) ten maksat şarkı, müzik olmalıdır. Bu, "nikah-ı sır" (gizli nikah) denilen ve fuhsun yayılmasına sebep olan ilişkilerin önüne geçmek açısından önemli görülmüştür. Hz. Peygamber, bu tür ilişkileri hoş görmemiş, onu zina olarak nitelendirmiş ve Araplar'ın geleneğinde de var olduğu anlaşılan def çalınarak nikahın ilanını arzu etmiştir⁽⁴⁶⁾.

Rivayetlerde düğünde tef çalıp eğlenmenin genellikle gelinin damadın evine götürülmesi sırasında ve zıfat sonrası eğlence tertiplendiği veya düğün yemeği verildiği de görülmektedir.

Düğün Yemeği (Velime)

Türklerin toy ve küden adını verdikleri düğün yemeğine Arapça'da velime veya yukarıda geçtiği gibi 'urs denilir. Velime genel olarak ziyafet anlamına gelir se de daha çok düğün yemekleri için kullanılmıştır.

Rivayetlerden Hz. Peygamber'in düğün yemeğine büyük bir önem verdiği anlaşılıyor. Ebu Hureyre: "Velime bir hak ve bir sünnettir. Kim çağrılır ve icabet etmezse Allah'a ve Rasulüne isyan etmiş olur..."⁽⁴⁷⁾ demiştir. Hz. Peygamber, yeni evlenen Abdurrahman b. Avf'tan bir koç ile de olsa düğün yemeği vermesini istemiştir⁽⁴⁸⁾. Hz. Peygamber evliliklerinde imkana göre düğün yemeği vermiştir. Mesela Ümmü Seleme ile evliliğinde hurma ve tereyağı⁽⁴⁹⁾, bir rivayete göre hurma ve sevik (kavrulmuş arpa unu); bazı hanımları için ise "heris" denilen bir tür yemek vermiştir⁽⁵⁰⁾. Bu daha çok düğün sahibinin o günkü imkanlarına göre israfa kaçmadan yapması gereken bir iş olarak görülür. Daha çok ekmek ve et düğün yemeği olarak görülürse⁽⁵¹⁾ de yerine göre hurma, ekıt (kurutulmuş süzme), yağ ve kavrulmuş arpa unu (sevik) ile yapılan ve hays denilen bir çeşit yemek bunlardandır. Hz. Peygamber'in Safiyye ile evlenmesinde bu türbir yemek verilmiştir⁽⁵²⁾. Rivayetlerde velime sırasında bizzat gelinin hizmet ettiği de görülüyor⁽⁵³⁾.

Düğün yemeğinin müddeti konusunda da farklı rivayetler vardır. Buhari, Nikahla ilgili bölümünde bir bab başlığıyla bu konuda bir veya iki gün gibi bir sınırlamanın olmadığından; yedi güne kadar ziyafet veren kimse bulunduğundan ayrıntılara grimededen söz eder. Fıkhi görüşleri bab başlıklarında olan Buhari, bununla imkanı olan bir kimsenin riya ve gösteriş gibi çirkin bir amacı olmaksızın ziyafet süresini bir haftaya kadar uzun tutabileceğine işaret etmek istemiştir⁽⁵⁴⁾. Bununla beraber düğün yemeğini ilk gün bir vazife, ikinci gün makbul bir davranış (ma'rif), üçüncü gün ise gösteriş (sum'a ve riya) olarak vasıflandıran rivayetler vardır⁽⁵⁵⁾. Ancak bu rivayetlerin senedi genellikle zayıf bulunmuştur⁽⁵⁶⁾. Sa'id b. el-Müseyyeb'in ilk iki günkü davete icabet ettiği üçüncü gün çağrıldığında ise davet sahibini "riya ve gösteriş ehli" olarak niteleyip gitmediği rivayet edilir⁽⁵⁷⁾.

Düğün yemeğine iştirak bir Müslüman'ın diğer Müslüman kardeşine karşı önemli bir sorumluluğu

olarak kabul edilir. Hz. Peygamber velimeye mutlaka iştirak edilmesini⁽⁵⁸⁾ emreder. Zenginlerin davet edilip fakirlerin unutulduğu velimeyi de en şerli yemek olarak tanımlar⁽⁵⁹⁾.

Ziyafet ve velime ile ilgili bazı rivayetlerde davetin adabı ile ilgili bir takım inceliklere de işaret edilmiştir. Davet sahibinin dikkat etmesi gereken bir takım edep kuralları vardır. Mesela bunlardan biri misafirini kapıya kadar gelip yolcu etmektir⁽⁶⁰⁾.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir kısım ashabin uygulamaları düğün ve bayramlarda nezih bir şekilde eğlenmeye izin verildiğini göstermektedir. Ancak Sahabe'den bazılarının bu ruhsatı bilmedikleri veya onun sınırı konusunda tereddütte oldukları görülmektedir. Mesela Amir b. Sa'd, Karaza b. Ka'b ve Ebu Mes'ud el-Ensari'ye bir düğünde şarkı söyleyen kayneyi dinlerken tesadüf etmiş, buna hayret eden Amir: "Siz Allah Rasulü'nün arkadaşları ve Bedir ehlisiniz, yanınızda böyle hareketler yapılıyor (hiç aldırılmıyorsunuz)" deyince Karaza ve Ebu Mes'ud: "Dilersen otur bizimle beraber sen de dinle, dilersen git. (Ancak şunu bil ki) bize düğünde eğlenme ruhsatı verilmiştir" şeklinde cevap vermişlerdir⁽⁶¹⁾.

Evlenme ve sünnet için yapılan düğünlerde def çalıp eğlenmenin Hulafa-i Raşidin dönemlerinde de devam ettiği görülüyor. Hz. Ömer bir şarkı ve def sesi duyduğunda "nikah mı yoksa sünnet mi var?" diye sorduğunu, bunlardan biri olduğunda sesini çıkarmadığını Abdürrezzak nakleder⁽⁶²⁾.

Medine'de şarkı söylemeyi becerebilen ve mesleği olmadığı halde şarkı söyleyen hanımlar vardı. Erneb, bunlardan biridir. Bu kadın muhtemelen Zeyneb el-Ensariye ile aynı hanımdır⁽⁶³⁾. Bu hanımlardan biri de Feray'a bintü Mu'avviz b. Afra idi. Bu hanım düğünlerde def çalıp şarkı söylerdi⁽⁶⁴⁾. Yukarıda verilen rivayette bayram günü Hz. Aişe'nin yanında şarkı söyleyen kızlardan biri olan Hammame'nin de bu konuda kabiliyetli olduğu anlaşılıyor⁽⁶⁵⁾.

Hicaz üleması genelde musikiye karşı diğerlerinden daha müsamahakar bir tutum izlemiştir. Çünkü onların geleneğinde bu vardı ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam etti. Abdullah b. Cafer şarkı dinlemeye bir mahzur görmezdi. Abdullah b. Zübeyr'in ud çalan cariyeleri olduğu rivayet edilir⁽⁶⁶⁾. Yine ashaptan Hassan b. Sabit'in şarkı söyleyip rakeden "Sirin" adında bir cariyesi vardı. Kıpti asıllı bu cariyeye Hz. Peygamber'e mukavkis tarafından gönderilen iki cariyeden biriydi. Bilindiği gibi birini Hz. Peygamber almıştı ki oğlu İbrahim'in annesi Mariye idi. Diğerini Hassan b. Sabit'e hediye etmişti. Bu cariyeye de Hassan'a bir çocuk doğurmuş ve ümmü veled statüsü kazanmıştı. Bir defasında Hz. Peygamber Hassan'a uğramıştı. Hassan arkadaşlarıyla birlikte oturuyordu. Sirin, karşılıklı iki sıra halindeki misafirlerin arasında şarkı söylemeye başladı. Hz. Peygamber onlara emir veya nehiy anlamı taşıyan herhangi birşey söylemedi⁽⁶⁷⁾. İbn Abderrabbih'in verdiği bir rivayete göre sözü edilen kişiler Hassan b. Sabit'in Medine'de Fari' (hoş ve yüksek) adını verdiği köşkünün(ütum) gölgesinde

bulunuyorlardı. İbn Şebbe, Hassan'ın bu köşkte yere serilmiş yaygılar üzerinde arkadaşlarıyla zaman zaman oturup sohbet ettiğini rivayet eder⁽⁶⁸⁾. Hz. Peygamber uğradığında cariye biraz eğlenmesinin mahzuru olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber de "İnşallah bir beis yoktur" buyurmuşlardır⁽⁶⁹⁾. Olayın bir bayram günü olması muhtemeldir. Bu cariyenin bir bayram günü saçları çözülmüş şekilde def çalıp şarkı söylediği, Ümmü Seleme'nin kendisini azarladığı, bunun üzerine Hz. Peygamber'in: "Onları bırak! Her toplumun bir bayramı vardır. Bu gün de bizim bayramımızdır" dediği de rivayet edilir⁽⁷⁰⁾.

Kayne veya muğanniyelerin alınıp satılmasının haramlığı ile ilgili hadisler de genellikle zayıf bulunmakla beraber bunu meslek edinmiş bir çok cariyenin bulunduğunu göstermektedir. Kaynelerin alınıp satılmaması, eğitilmemesi; onların ticaretinde hayır olmadığı ve onların satımından elde edilecek paranın haram ve "İnsanlardan öyleleri vardır ki, her hangi bir ilme dayanmadan Allah yolundan saptırmak, onu eğlenceye almak için boş laf satın alırlar..."⁽⁷¹⁾ ayetinin bununla ilgili olduğuna dair merfu' olarak rivayet edilen hadis hakkında Tirmizi garip (ferd) demiş ve ravilerinden birinin za'fına işaret etmiştir⁽⁷²⁾. İbn Mâce de muğanniyelerin alınıp satılması onlardan kazanç temin edilmesinin ve paralarının yenilmesini Hz. Peygamber'in nehyettiğine dair benzer bir rivayeti vermektedir⁽⁷³⁾. Taberani de bu konuda Hz. Aişe'den bazı rivayetler verir⁽⁷⁴⁾. İbn Hazm bu konudaki rivayetlerden örnekler vererek bunların zayıf olduğunu belirtmektedir⁽⁷⁵⁾. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam el-Herevi, bu rivayetlerden biri olan hadisiyle ilgili bilgi verirken. Hacca (b. Muhammed v. 205 h.)'ın "zemmare"nin burada şarkı söyleyen değil zina eden anlamına geldiği şeklindeki yorumunu zikreder ve bu hadiste konu edilen "zemmare"nin: "... Dünya hayatının geçici menfaatlerini temin edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın..."⁽⁷⁶⁾ ayetinde sözü edilen fuhşa zorlanmış cariyeler olduğunu belirtir⁽⁷⁷⁾.

Rivayetlerde şarkı söyleyenlerin genellikle kadınlar olduğu görülüyor. Bunların da çoğu cariye idi. Bazı rivayetlerde düğünlerle ilgili olarak "onda def çalın" şeklinde erkeklerle hitaben kullanılan bir ifade geçiyorsa⁽⁷⁸⁾ da erkeklerin düğünlerde def çalıp teğanni yapmaları Hicaz geleneğinde pek görülmez⁽⁷⁹⁾. Bir muhannesin (kadınlığa özenen kimse) geçimini def çalmaktan temin ettiği ve Hz. Peygamber'den bunun için izin istediği şeklindeki rivayet son derece zayıftır⁽⁸⁰⁾. Ancak erkeklerin şarkı söyledikleri ve terennümleriyle ilgili rivayetler bulunmaktadır. Abdürrezzak'ın Muhacirlerle ilgili bir rivayeti Abdullah b. Zübeyr'in tanıdığı muhacirlerin hemen hepsinin terennüm ettiklerinden söz ediyor⁽⁸¹⁾. Ashabın içinde özellikle dinlenilmek istenen kişiler vardı. Hz. Peygamber'in süvarilerinden Havvat b. Cübeyr'den nakledildiğine göre aralarında Hz. Ömer, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ve Abdurrahman b. Avf'ın da bulunduğu bir grup atlı hac yolculuğu sırasında kendisinden diyerek şarkı söylemesini istemişlerdir. O da onları kırmamış söylemiştir. İçlerinden biri "Bize Dırar'ın şiirinden

oku" deyince Hz. Ömer, "Ebu Abdillah'ı bırakın. O kendi gönlünden doğanları bize söylesin" demiş ve Havvat kendilerine tan yeri ağarana kadar⁽⁸²⁾ söylemeye devam etmiştir⁽⁸³⁾.

Ashabın terennümleriyle ilgili başka rivayetlerde vardır. Bu rivayetlerden terennüm etmenin genellikle hoş görüldüğü halde farklı düşünenler olduğu da anlaşılıyor. Mesela, Abdullah b. Ömer'in aralarında şarkı söyleyen biri bulunan ihramlı bir gruba uğrayıp, "Dikkat edin. Allah sizi dinlemiyor"⁽⁸⁴⁾ diye iki defa tekrarladığı rivayet edilir⁽⁸⁵⁾. Bir başka rivayete göre Hz. Ömer hilafeti sırasında Mekke yolunda bir şiir terennüm edince bir Iraklı'nın kendisine "Ya Emira'l-mü'minîn! Onu sen değil başkaları söylesin" demiş, Hz. Ömer utanarak bineğini hızlı sürmüş ve beraber gittikleri gruptan kopmuştur⁽⁸⁶⁾.

Şevkani, Sahabe ve Tabiûn'dan şarkı dinlediği rivayet edilen birçok kimsenin bulunduğunu belirtir. Onun tespit edebildiklerinden bazıları şunlardır; Sahabe'den: Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Sa'd b. Ebi Vakkas, Ebu Mes'ud el-Ensari, Bilal, Abdullah b. el-Erkam, Üsâme b. Zeyd, Hz. Hamza, Abdullah b. Ömer, el-Bera b. Malik, Abdullah b. Ca'fer, Abdullah b. Zübeyr, Hassan b. Sabit, Karaza b. Bekkar, Havvat b. Cübeyr, Rabah, el-Muğire b. Şu'be, Amr b. el-As, Hz. Aişe ve er-Rabi': Tabiundan: Said b. el-Müseyyib, Salim, İbn Hassan, Harice b. Zeyd, Kadi Şurayh, Said b. Cübeyr, Abdullah b. Ebi Atik, Ata b. Ebi Rebah, İbn Şihab ez-Zühri, Ömer b. Abdülaziz, Sa'da b. İbrahim ez-Zühri ... Şevkani, Sahabe ile ilgili rivayetlerin kaynaklarını da vermektedir⁽⁸⁷⁾.

Kur'an'a ve Sünnet'e uymadaki titizliği ile tanınan Hz. Ömer'in tutumu düğünlerde eğlenmenin caiz hatta bir sünnet olduğunu düşünmesindedir. Yoksa onun buna izin vermesi söz konusu olamazdı. Ancak Hz. Ömer her konuda olduğu gibi eğlenme konusunda da aşırılıklara izin vermemiştir.

Verdiğimiz rivayetler öteden beri devam edegelen düğün eğlencelerinin sürdüğünü gösteriyor. Ancak yukarıda belirtildiği gibi. Sahabe'den bir kısmının vera' düşüncesiyle bu eğlenceleri hoş görmediği anlaşılıyor. Hatta bayramlarda Habeşilerin mızraklarla yaptığı gösterilerin bile terkedildiği görülüyor. Sahabe'den İyaz el-Eş'ari'nin⁽⁸⁸⁾ Enbar'da bulunduğu bir bayramın sönük geçmesine üzülmesi ve: "Arkadaşlar ne oluyor da sizi Rasulullah (s.a.s.)'ın huzurunda oynadığı gibi oynarken (kals veya dirkele yaparken) görmüyorum?"⁽⁸⁹⁾ demesinden bunu anlıyoruz.

Sahabe'den şarkı söyleyen cariye sahibi olanlar vardı. Bir rivayete göre Abdullah b. Cafer'in⁽⁹⁰⁾ ud çalan cariyeleri vardı. O, cariyelerin şarkı söylemelerini ve onları dinlemeyi meşru kabul eder, bir beis görmezdi. Kendisi çok seven bir arkadaşı olan İbn Ömer bir kuşluk vakti onu ziyarete gelmişti. Yanında bir cariyesi, onun odasında da bir ud vardı. İbn Ömer:

"- O nedir ya Eba Muhammed?" diye sordu.

Abdullah:

“- Ne olduğunu düşünüyorsun ya Eba Abdurrahman? (Tahmin et!) Eğer tahmininde isabet edersen bu cariyeye senin” dedi. İbn Ömer:

“- Kendimi onu almış görüyorum. Bu bir Rum terazisidir” dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ca’fer güldü ve:

“- Doğru söyledin” dedi, “bu bir terazidir ki onunla sözler tartılır. Cariye senin....”Sonra cariyeye dönerek,

“Gel şarkı söyle!” dedi. Cariye:

Mekke’ye,Zemzem ile Hucun⁽⁹¹⁾ arasında yaşayanlara duyulan özlemi dile getiren beyitler söyledi. Bunun ardından iki Abdullah arasında şöyle bir konuşma geçti. İbn Ca’fer:

“- Bir beis gördün mü?”

“- Bundan başka bir şey var mı?”

“- Hayır, yok”

“- Öyleyse bunda bir beis yok.”⁽⁹²⁾

Bazı rivayetlerde benzer bir olay İbn Ömer’le ud çalan bazı cariyeler olan Abdullah İbnü’z-Zübeyr arasında geçmiş olarak görülüyor. İbnü’z-Zübeyr, onun bir Rum terazisi olduğunu söyleyen İbn Ömer’e, “Onunla akıllar tartılır” diyor⁽⁹³⁾. Mufaddal b. Seleme, İbn Ömer’in Abdullah b. Cafer’i ziyaret ettiğini onun yanında bir “berbat” (ud) gördüğünü, onu bir Rum terazisi olarak tahmin ettiği şeklinde detaylara girmeyen bir rivayeti zikreder⁽⁹⁴⁾. Bir rivayete göre Medine’ye ud çalmayı bilen bir cariyeye satılmak üzere getirilmişti. Sahibine Abdullah b. Cafer tavsiye edildi. Abdullah cariyeden udu alıp bir şarkı söylemesini istedi. Dinledikten sonra onu satın aldı. Rivayete göre sözü edilen İbn Ömer ziyareti bundan sonra vuku buldu⁽⁹⁵⁾. Anlaşıldığına göre Abdullah onun sesinden çok hoşlanmıştı. İbn Kuteybe’nin rivayeti ettiğine göre bir adama: “Benim falan cariyem o güzel sesiyle sana bir şarkı söyleseydi zekatını verme zamanına yetişmezdin (yani kısa zamanda ölürdün)” demiştir. Cahiz’in rivayeti ettiğine göre Abdullah b. Cafer’in şarkı söyleyen bir cariyesi ve Bedi’ adında bir de gulamı vardı. O da şarkı söylerdi. el-Hakem b. Mervan kendisini bu yüzden kınanmış o da “Arabın şiirinden güzel olanları seçip onu cariyelerimim terennüm ve inşad etmeleri, onunla çalıp söylemelerinde bir beis yoktur” demiştir⁽⁹⁶⁾.

Saçı

Bazı düşün ve şenliklerde ortaya saçılması adet olan inci, madeni para, şeker, hububat gibi şeylere Türkçemizde “saçı” veya “saçu” denilir⁽⁹⁷⁾. Bu gelenek birçok toplumda vardır. Özellikle buğday gibi şeyler bereketi temsil etmektedir. Sünnete uygulanışı tamamen bir eğlence niteliğindedir. Hz. Peygamber, def çalıp şarkı söyleme ve ziyafet dışında değişik bir eğlence türüne de yer vermiştir. O da bir tepsi içindeki şeker, hurma ceviz gibi şeyleri halkın üzerine serpiştirmesi ve bunun kapışılmasını istemesidir. Beyhaki’nin rivayetine göre Hz. Peygamber, Sahabeden birinin

nikahında bulunmuş dua ve tebrikten sonra içinde şeker ve meyve bulunan bir tabak getirilmiş ve Hz. Peygamber bunu ortaya getirerek insanların kapışmasını istemiştir⁽⁹⁸⁾. İbnü’l -Esir’in rivayetine göre bu şahıs Abdurrahman b. Fulan veya Fulan b. Abdurrahman’dır. Rivayete göre Hz. Peygamber şeker ve meyveyi serpiştirmiştir⁽⁹⁹⁾. Bir rivayete göre Hz. Peygamber ensardan birini evlendirmiş ve onu:

“Birbirinizi sevmeniz, hayırlı uğurlu olması dileğiyle...” şeklinde tebrik ettikten sonra “Arkadaşınızın başında toplanın!” buyurmuştur. Sonra içinde şeker ve meyve bulunan bir sepet getirilmiş Hz. Peygamber bunları orada bulunanların üzerine serpmiş ancak insanlar kapışmak için harekete geçmemişler, sebebini sorduğunda ise kendisinin onlara yağmalamayı (nübbe) yasakladığını söylemişlerdir. Hz. Peygamber bunun üzerine onlara kendisinin savaş sırasında veya ganimetlerle ilgili yağmalamaları (nübbetü’l-asakir) yasakladığını, düğünlerde ortaya getirilen veya serpilene şekerleme vb. şeylerin kapışılmasını (nübbetü’l-velime) yasaklamadığını söylemiştir⁽¹⁰⁰⁾.

Saçı İslam alimlerinin ihtilaf ettikleri bir konudur. Ebu Yusuf’un bir düğünde serpilene şekerleri kapmaya çalışmasını hafiflik sayan ve kendisine darılan İbn Ebi Leyla ile bunu Hz. Peygamber’in bir sünneti olarak gören Ebu Hanife arasındaki ihtilaftan⁽¹⁰¹⁾ da anlaşılacağı üzere bu gelenek daha sonraki asırlarda da devam etmiştir. Anadolu’nun bir çok yörelerinde düğünlerde halen gelin inerken çevresindeki halkın üzerine şeker serpilir ve halk bunları kapmak için birbirleriyle yarışır. Mesir şenliklerindeki benzer uygulamada Hz. Peygamber’in bu sünnetinden kaynaklanmış olmalıdır. Emevi ve Abbasilerde bu bazı latife ve şehzadelerin düğünlerinde altın ve gümüş para saçılması görülüyor⁽¹⁰²⁾.

Gerdek Odası (hacle)

Yeni evliler için kumaşlar, serir ve perdelerle süslenmiş⁽¹⁰³⁾ özel bir çadır (kubbe) kurulurdu. Buna “hacletü’l-arus” denirdi. Bu çadırların kapıları büyük düğmelerle tutturulurdu ki rivayete göre Hz. Peygamber’in sırtındaki nübüvvet mühürü bu düğmelerle benzemektedir⁽¹⁰⁴⁾. Herhalde bu oda özel olarak süslenirdi. “Gelin divanı” ifadesi hadiste geçmektedir⁽¹⁰⁵⁾.

Sünnet Düşünü

Esas konumuz olmamakla beraber bir tür düşün olması dolayısıyla kısaca sünnet eğlencelerinden de bahsetmek gerekir. Arapların geleneğinde ziyafetler sadece evlilik merasimleriyle sınırlı değildir⁽¹⁰⁶⁾. Sünnet yemeğine “azıra” denir. İ’zar, hitan yani sünnet etmek manasındadır. Sa’d(r.a) bazı arkadaşlarıyla aynı yılda sünnet olduklarını ifade için demektedir⁽¹⁰⁷⁾. Muhtemelen derideki fazlalık giderildiği için bu şekilde adlandırılmıştır.

Düşünde olduğu gibi sünnette de herkes gücü nisbetinde bir ziyafet verirdi. Salim’in anlattığına göre kendisini ve Nuaym’i sünnet ettireni İbn Ömer bir koç keserek yemek verdiği için o ikisi çocuklara karşı

“bizim için koç kesildi” diyerek sevinçlerini dile getirirlermiş⁽¹⁰⁸⁾.

Asr-ı Saadet ve sonrasında sünnet merasimlerinde evlilikte olduğu gibi eğlence tertiplenirdi. Yukarıda Hz. Ömer’in uygulaması hakkında verilen rivayette de bunu gördük⁽¹⁰⁹⁾. Ayrıca bu konuda başka rivayetler de vardır. İbn Abbas oğullarını sünnet ettirirken İkrime’den düğünde oynayacak oyuncular çağırmasını istemiş. Oyuncular gelip oynamış ve İbn Abbas onlara dört dirhem ücret vermiştir⁽¹¹⁰⁾.

Fakihi, Mekke’de Cahiliye ve İslam döneminde düğün, sünnet vb. vesilelerle yapılan eğlenceler hakkında kısmen bilgi vermektedir. Onun anlattıklarına göre gerek Cahiliye ve gerekse İslam döneminde velime (ziyafet) ve def çalıp eğlenmek düğünlerin başlıca özellikleriydi.

Sünnet yemekleri evlilik için verilen yemek kadar önemsenmemiştir. Çünkü sünnetin ilan edilip edilmemesi toplum ahlaki koruma açısından nikah gibi büyük bir önem taşımaz. Hatta Arap toplumunda eskiden beri var olan kadınların sünneti için verilen yemek bu işin gizli yapılması gerektiği açısından hoşgörülmemiştir⁽¹¹¹⁾. Belki çocuklar için bir eğlence tertiplenirdi. Bir rivayete göre kardeşinin kızları için tertiplenen böyle bir merasimde eğlendirici olarak çağırılan dağınık uzun saçları, çalıp söylerken sağa sola savrulan ve bu haliyle çirkin bir manzara oluşturan bedeviyi görünce “Öff şeytan, şeytan! Çıkarın onu, çıkarın onu!” demişti⁽¹¹²⁾.

Dejenerasyona uğramadan önce bizim düğünlerimize baktığımızda def veya davul çalma, oyun, güreş, cirit veya at yarışı gibi her biri sünnette var olan eğlencelerin bir araya gelmesinden oluştuğu görmekteyiz. Bu eğlence türleri belli bir amaca da yöneliktir. Eğlenmekten maksat ruhen ve bedenen dinlenmektir. Ancak insan karagöz de olduğu gibi eğlenirken de bir şey öğrenebilir. Eb’s-Suud Efendi’ye “Bir gece meclise hayal-i zil oyunu getirilip, imam ve hatip olan Zeyd ol mecliste bile olup, oyun ahirine değin seyreylese, şer’an imametten ve hitabetten azle müstehak olur mu?” diye sormuşlar. O, “Eğer ibret için nazar edip ehl-i hal fikriyle tefekkür ettiyse olmaz.” diye cevap vermiş⁽¹¹³⁾. Ancak bütün oyun ve eğlenceler de böyle bir gaye aranmamalıdır. Öyle olsaydı karı-koca arasında çocukla sonuçlanmayan her mübaheretini haram saymak gerekirdi.

Bayram, düğün kandil gibi vesilelerle toplu olarak düzenlenen eğlencelerin toplum psikolojisi açısından büyük bir önemi vardır. Batıda özellikle Fransız devriminden sonra bunun önemi daha iyi anlaşılmıştır. Robespierre, tabiatdaki en büyük nesnenin insan ve gösterimlerin en muhteşeminin halk topluluklarının bir araya gelmesi olduğunu söyler. J.j. Rousseau, tiyatroyu büyük kentlerin yozlaşmış sanatı olarak gördüğü halde, şenlikleri insanlar arasındaki engelleri kaldıracak, kardeşlik bilinci verecek, çıkar çatışmalarını önleyecek bir davranış olarak görür. Durkheim, toplu olarak yapılan dini merasim ve şenliklerin, bireyleri bir araya getirmek; bireyler arasında sosyal bağları

güçlendirmek; kültür mirasının, geleneklerin, inançların canlanması; mutluluk ve huzur verme gibi fonksiyonlarından söz eder. Eğlenmenin sosyal ve psikolojik yönünü inceleyen Erol Güngör şöyle der: “Psikoloji bakımından eğlenme olayı, herseyden önce bir heyecan halidir. Eğlence insana haz veren bir faaliyettir ve gayesi de haz vermektir. Bu yüzden insanın öbür faaliyetlerinden ayırt ederken “gayesi kendinde olan bir davranış” diyoruz. Ama bu tarifi üzerinde biraz durmalıyız. Haz dediğimiz şeyin psikolojik mahiyetini iyice incelediğimiz takdirde onun insan için ilk bakışta farkedilmeyen derin ve önemli bir takım fonksiyonları yerine getirdiğini görürüz. Gayesinin kendinden oluşu, onun asgari yaşama şartlarını yerine getirmeye üzere yapılan faaliyetlerden biri olmayışı ve mecburiyet ifade etmeyişi yüzündendir. Karnımızı doyurmak için eğlenmeyiz; belli bir şeyi elde etmek için de eğlenmeyiz. Ama eğlencenin sonucu olarak hiç bir şey doğmadığını, insanın eğlenceden önce ne ise sonra da aynı olacağını söyleyemeyiz.” Erol Güngör insanın eğlenme ihtiyacını da şöyle açıklar: “Bunun psikolojik mekanizması sinir sisteminin uyarılma ihtiyacı ile ilgilidir. Günlük hayatımız sürekli biteviyelik içinde geçtiği için, sinir sistemimizin aldığı uyarıcılar hep bir birinin tekrarı mahiyetindedir ve bu yüzden organizmamızın uyanıklık seviyesi düşer. Organizmanın normal fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için yenilik ifade eden uyarıcılar alması gerekir. Fakat her türlü uyarıcı optimal uyanıklık seviyesini tutturmaya yetmez. Alışılmışın dışında uyarıcıların uyanıklık seviyesini uygun ölçüde tutabilmeleri için bunların yenilikle birlikte uyumsuzluk, karmaşıklık veya giriftlik, beklenilmezlik, gayr-ı muntazamlık gibi özellikler taşıması gerekmektedir⁽¹¹⁴⁾.

İnsanın tabii bir ihtiyacı olarak görülen eğlence, aşırılığa kaçmamak şartıyla, insanın çalışma, ibadet vb. asli ve ciddi görevlerini daha güzel yapmasına da yardımcı olur. İmam Gazzali, oyunun kalbi rahatlatacağını, ağırlık ve sıkıntıyı gidereceğini söyler. Ona göre, gönül ağırlaştığı zaman, körleşir ve tenbelleşir. Eğlenme yorgunluk ve tenbellik hastalığına karşı kalbin devasıdır. Ne var ki bütün eğlence, şaka ve oyunlar mübah olmalıdır. Diğer hastalıkları tedavi eden ilaçların fazlası zararlı olduğu gibi, kalbi tenbellikten tedavi edecek olan oyun ve eğlencelerin fazlası da zararlıdır. Gazzali yüzdeki ben gibi azı güzel olan her şeyin çoğunun da güzel olmadığını, ekmeğe yemek gibi azı mübah olan her şeyin çoğunun da mübah olmadığını belirtir. Gazzali’ye göre bu ölçüye uyularak yapılan eğlenceler ibadet hükmündedir⁽¹¹⁵⁾. Gazali ayrıca gerek mantık ve gerekse naslar yoluyla musikinin helal; haramlığına dair delillerin de bir kısmının uydurma bir kısmının da arızı olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. İmam Gazzali insanın aklı ve beş duyusunun bulunduğu, her duyusunun kendine has bir anlayışı olduğunu ve kendi anlayışına göre zevk aldığıını belirtir. “Gözün zevki güzel şeyleri görmek olduğu gibi kulağın zevki de güzel şeyleri duymaktır” der. Musikinin gönül üzerindeki etkisini bir “hıda” hikayesiyle açıkladıktan sonra, ondan etkilenmeyen insanın ruh halinin bozuk ve hayvanlardan daha kaba

olduğunu söyler⁽¹¹⁶⁾.

Eğlencede ölçüyü ayarlamamanın zorluğu, İslam topraklarının genişlemesi ve yabancı kültürlerin etkisine karşı İslam kimliğinin korunma ihtiyacı gibi sebepler, bazı eğlence türlerine karşı bir kısım ulemanın sert tavırlar ortaya koymasına neden olmuştur. Bu konuda sahih olmayan bir kısım hadisler ve ilgisi olmayan bazı ayetler müzik ve eğlencenin haramlığına delil sayılmıştır. İbn Hazm, şarkının haram oluşuna delil gösterilen hiç bir rivayetin sahih olmadığını söyler. Ona göre bu konuda varid olan şeylerin tamamı zayıf veya uydurmadır⁽¹¹⁷⁾. İbn Kuteybe'nin rivayetine göre tabiinden Harice b. Zeyd b. Sabit'e "dügünlerde teğanni olur muydu?" diye sorulmuş o da "Olurdu ama bugünkü gibi taşkınlıklar ve bayağılıklar olmazdı" şeklinde cevap vermiştir⁽¹¹⁸⁾. İşte yukarıda da vurgulandığı gibi İslam fukahasının musiki ve eğlence gibi konularda karşı çıkışların çoğunun altında fethedilen topraklarda özellikle çoğunun yaşadığı zaman olan Emeviler döneminde henüz müslüman olmamış veya olmuşa da eski geleneğini bırakamamış insanların kültürel etkisinden toplumu korumak gayretleri ve verilen rivayette sözü edilen taşkınlıklar yatar.

Sonuç olarak

İnsanı ibadet ve taatten alıkoymayan, ona ahlak dışı yollar telkin etmeyen ve rızıkına zarar vermeyen her eğlence mübahtır. İnanç ve milli kültür açısından

eğlencenin büyük bir önemi vardır. Özellikle eğlendirenlerin tarihin hiç bir döneminde olmadığı kadar önem kazandığı, milyonların gözdesi olduğu ve haber alma tekniğinin dünyamızı küçülttüğü günümüzde eğlence, milli kültürümüzün korunması açısından büyük bir önem arzeder. Unutmamak gerekir ki fertler yabancı eğlencelerle eğlendiği ölçüde kendi toplumuna yabancılaşmaya; onun bir ferdi olmaktan çıkmaya, oyunlarını oynadığı, benimsediği grubun veya kültürün insanı olmaya başlamış demektir. Bu bakımdan çok zengin olan kendi eğlence kültürümüzü unutmamaya ve canlı tutmaya mecburuz. İbn Kuteybe eğlencenin insanın fitratında var olduğunu, tabiat ve huya engel olunamayacağını söylüyor. Bu bakımdan insanlarımızı eğlenmekten tamamen vazgeçirmek yerine milli ve dinen meşru sayılanları seçmelerini tavsiye etmeliyiz.

Konuyu en uygun son söz olacağını düşündüğümüz bir iki hadisle noktalamak isteriz. Hz. Peygamber: "Allah yapılmasını günah saymadığı davranışları (ruhsatları) yapmanızdan, günah saydığı davranışları çirkin görmesi nisbetinde hoşnut olur"⁽¹¹⁹⁾ veya "Allah azimetleri yerine getirmenizden hoşnut olduğu gibi ruhsat verdiği şeyleri de yapmanızdan hoşnut olur"⁽¹²⁰⁾ buyurmuştur.

DİPNOTLAR

- 1) Kültür Sömürgeciliği (İstanbul 1988) adlı eserinin ikinci bölümü " Eylence ve Eylendirici" başlığını taşımaktadır Bk. s. 48-11
- 2) A.g.e., 49-50
- 3) İbnü'l Cevzi, a.g.e., I. 330.
- 4) Te'vil, s. 385 vd.
- 5) Metin şeklidir.
- 6) Edebü'l-Müfred., II, 254 (Bab. 340, hadis no: 785)
- 7) Bk. İbn Manzûr, Lisan, XIV, 253; en-Nihaye, II, 109, Zemahşeri, el-Faik, I, 421. Hadisin bu şekilde yorumlanması ancak bazı takdirlerle mümkün olabilmektedir.
- 8) Bk. Mebrure Tosun-Kadriye Yalvaç, Sümer dili ve Grameri, Ankara 1981, s. 86; Ayrıca bk. v. Soden, Akkadisches Handwörterbuch, II, 1509.
- 9) v. Soden, a.g.e. I, 10-11. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Nebi Bozkurt, "Defi Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, IV, 83-85
- 10) v. Soden, a.g.e., II, 1320-1376
- 11) Yeremya 32/1/4 Eviya Çelebi, defin ilk defa Süleyman (a.s.) Belkis'in düğünlerinde çalındığını söyler (Seyahatname, I, İstanbul 1928, 622). Bilindiği gibi Hz. Süleyman'ın Belkis'la evlenip evlenmediği ihtilafli bir konudur. Ayrıca defin daha eski bir tarihi olduğu kanaatindeyiz.
- 12) Çıkış, 32/6, 18
- 13) Bk. Tekvin, 29/22
- 14) Yeremya, 2/32
- 15) Yeremya, 7/34; 16/9; 25/10; 33/11
- 16) Hassan b. Sabit bir yemeğe çağırıldığı zaman: "Urs (dügün yemeği) mi; hus (doğum veya nifastan kurtulma yemeği)mi? diye sormuş (İbnü'l-Cevzi. A.g.e., II, 81). Bir rivayete göre bu ikisine ilavelen bir de "i'zar" mı? (sünnet yemeği mi?) diye sormuş. Bunlardan biri içinsse davete icabet ettiği anlaşılıyor. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm bu rivayeti verdikten sonra "urs'u düğün yemeği olarak açıklamaktadır. (Bk. Garibü'l-hadis, IV, 491).
- 17) Müslim, Nikah, 98, 101; İbn Mace, Nikah, 25;
- 18) Ahmed, II, 494
- 19) Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Arap, IV, 605
- 20) İbn Manzûr, a.g.e., VI, 134-135
- 21) Günümüz arapçasında 'arus ve 'aris güvey için 'aruse de gelin için kullanılmaktadır.
- 22) Bk. İbn Manzûr, a.g.e., VI, 135
- 23) Buhari, Nikah, 54. Bu konuda ayrıca bk. Buhari, Deavat, 53; Büyü' 1; Müslim, Nikah, 79; Ebu Davud, Tereccül, 8; Tirmizi, Nikah, 11; Nesai, Nikah, 74, 75, 84; İbn Mace, Nikah, 24; Darimi, Nikah, 22; Muvatta, Nikah, 47, Hac, 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 227
- 24) Ayni, 'Umdeü'l-kari, XVI, 347-348
- 25) Buhari, Nikah, 65
- 26) Bk. Ayni, a.g.e., XI, 92
- 27) Bk. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercemesi ve şerhi, İst. 1977, X, 108, 109. Müslim, Fedail, 76 ve Ebu Davud, Edeb, 13'te söz edilen kadın Ümmü Züfer'dir.
- 28) Müslim Nikah, 69
- 29) Bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 438
- 30) Ebu Ya'la, Müsned. Dimeşk-Beyrut 1984-1990, VIII, 74; Hadis no: 4600. Müslim'in rivayetinde denilmektedir (bz. Nikah, 69)
- 31) Bk. Müslim, Nikah, 87; Ebu Davud İmare, 21; Ahmed b. Hanbel, III., 246
- 32) Cahiliye döneminde on kadar değişik nikah türü vardır ki bunların bir kısmı bazı kadınların çok erkekle ilişkileri şeklindedir. Bu nikah şekilleri içinde İslam'ın meşru kabul ettiği tarzda olan da vardır.

- 33) Bk. Muhammed ibn-i Hibban, El-Ihsan Bi Tertib-i Sahih-i İbn-i Hibban, thk. Kemal Yusuf El Hud, Beyrut 1987, VIII, 56, 57
- 34) Buhari, Nikah, 48
- 35) Kız çocukları kasedilmiş olmalıdır.
- 36) İbn-i Mace Rivayeti "Ona ve def" babında (Nikah, 21) zikretmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamberin vefatından sonra medinede aşura gününde eğlence yapıldığı kız çocuklarının def çalıp şarkı söyledikleri anlaşılıyor. Rivayet ve er-Rubeyyi' hakkında ayrıca bak. İbn-i S'ad, et-Tabakatu'l-Kübra VIII, 447-448
- 37) Ayni, a.g.e XVI, 345
- 38) Buhari Nikah 63
- 39) İbn Hacer, el-İsabe fi temyizi's-Sahabe, Kalküta 1853, VIII, 4
- 40) Heysemî, a.g.e., VIII, 129
- 41) Heysemî, IV, s.531 hadis no: 7535. Türk düğünlerinde de gelinin evinden çıkması, ata bindirilmesi ve güvey evine inmesi sırasında söylenen kalıplaşmış ezgiler vardır. Bunlar genellikle yanık bir sesle okunur. Yukarıda verilen ezginin bazı rivayetlerinde önemsiz bazı farklılıklar görülmüyor. Bk. Taberani, Mu'cem, VII, 112 Hadis no: 6194; IV. 165, Hadis no: 3289
- 42) Buhari, Nikah, 63
- 43) Heysemî, a.g.e., IV, s. 532 hadis no: 7538; A. mlf. Mecmeu'l-Bahreyn, IV, 179, Hadis No: 2291
- 44) Bk. İbn Kesir Camiu'l-mesaniid, Beyrut 1994, XXXIV, 241. Hadis Sehl b. Ebi Hasme'nin Hz. Aişe'den teferrüd ettiği bir rivayettidir.
- 45) Ahmed b. Hanbel Müsned, IV, 67; V, 379
- 46) Buhari, Nikah, 75
- 47) Tirmizi, Nikah, 6; Nesai, 72; İbn Mace, Nikah, 20; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, 418, "Savı" hakkında Beğavi'nin görüşü onun sema' olmayıp nikahın ilanı şeklindedir (Bk. Şerhu's-Sunne, IX, 48
- 48) Konuyla ilgili olarak bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned., IV, 78
- 49) Ebu Hureyre sözünün devamında muhatabı olan Mücahid'e "Sen hurs, i'zar ve tevkir'e gidip gitmemede muhayyersin" demiş ve kendisine bunları açıklamıştır. Taberani, el-Mu'cemü'l-evsat, Riyad 1995, IV, 563-564, Hadis no: 3960
- 50) Ebu Davud et-Tayalisi, Beyrut trs., s. 284, Hadis no: 2128; Buhari, Buyu', 1; Menakıbu'l-ensar, 3; Nikah, 7, 54, 56, 67, 68, Edeb, 67, Deavat, 53; Müslim, Nikah, 79, 80, 81; Ebu Davud, Nikah, 29; Bezzar, III, 217, Hadis no: 1004; Taberani, Mu'cemü'l-evsat, I, 140 Hadis no: 166; VII. 363 Hadis no: 5772; VIII, 93, Hadis no: 7184. Bir rivayete göre Ebu Hureyler evlenirken on ada aynı şekilde emretmiştir (Taberani, Mu'cemü'l-evsat, I, 468, Hadis no: 85; A. mlf; Mecmeu'l-Bahreyn, III, 321)
- 51) Taberani, Mu'cemü'l-evsat, VI, 346, Hadis no: 5739
- 52) Aynı eser, III, 441 Hadis no0 2949.
- 53) Enes (r.a), "Rasulullah için verilen velimede ekmek ve et yoktu" diyor. "Ne vardı?" diye sorulunca, hurma ve vesik olduğunu belirtiyor (Teberani, el-mu'cemü'l-evsat, I, 140.)
- 54) Bk. Buhari, Nikah, 13, 60, 68; Müslim, Nikah, 84, 87, 88;
- 55) Bu konuda bk. Taberani, el-Mu'cemü'l-kebir, VI, 180, Hadis no: 5925 Hadisin senesinde yer alan Abdülmüheymin b. Abbas zayıf bir raviddir.
- 56) Bk. BUHARİ- Nikah, 71. babın başlığı.
- 57) Tirmizi, Nikah, 10; Ebu Davud, Et'ime, 5; İbn Mace, Nikah, 25
- 58) Hadisin senesinde bulunan Ebu Malik en-Neha'i za'ında ittifak edilen biridir. (İbn Mace, Nikah, 25. (1915 nolu hadis için Zevaid'den nota bk.)). Ebu Davud (Bk. Et'ime, 5); Darimi (Bk. Et'ime, 28) ve Beyhaki'nin (Bk. VII, 260) rivayetlerinde meçhul vardır. Tirmizi ise hadisin sonunda şu notu düşmüştür; İbn Mes'ud sözüdür. Merfu' olarak rivayetini ancak Ziyad b. Abdullah'dan biliyoruz. O ise garip münker hadisleri çok olan biridir." (Bk. Tirmizi, Nikah, 10). Taberani'nin bir rivayeti ravilerinden 'Ata b. es-Saib ihtilata cerh edilmiştir (el-Mu'cemü'l-kebir, IX, 197. Hadis no: 8967). Ayrıca bk. Heysemî, a.g.e., IV, 56
- 59) Beyhaki, VII, 260
- 60) Buhari, Nikah, 71; Müslim, Nikah, 96-98; Ebu Davud, Et'ime, 1; İbn Mace, Nikah, 25; Darimi, Nikah, 23; Muvatta', Nikah, 49; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 22, 37
- 61) Buhari, Nikah, 72; Müslim, Nikah, 107, 109, 110; Ebu Davud, Et'ime, 1; İbn Mace, Nikah, 25; Darimi, Et'ime, 28; Muvatta', Nikah, 50; Ahmed b. Hanbel, II, 241, 267, 405
- 62) İbn Kuteybe, 'Uyunu'l-ahbar, Beyut 1986, III, 257
- 63) Bk. Nesai, Nikah, 80. İbn Hacer, Sabit b. Yezid el-Ensari'nin biyografisinde el-Baverdi ve Ebu Nuaym'den naklen olayı zikreder. Rivayete göre "yanlarında cariye ve bazı şeyler" deniliyor ki eğlence aletleri olmalıdır (Bk. el-İsabe, I, 218). İbnü'l-Esir'in verdiği rivayette, düğünde bulunanlar Ebu Mes'ud, Karaza b. Ka'b, ve Sabit b. Yezid'dir. Amir'in sözüne karşılık. "Bize düğünde şarkı (gına) ve niyaha yapmadan cenazenin ardından ağılama ruhsatı verilmiştir" demişlerdir (İbnü'l Esir, Üsdü'l-gabe, Kahire 1390-1399, IV, 400)
- 64) Abdürrezzak, el-Musannef, (thk. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1970, XI, 5. Bir rivayette Hz. Ömer def vb. musiki aletleri (mi'zef) çalıp oynayan bir gruba uğramış, ne olduğunu sormuş, "hitan=sünnet" denilince sesin çıkarmamıştır Bk. en-Nihaye, II, 230.
- 65) Bk. el-İsabe, VIII, 99
- 66) el-İsabe, VIII, 167; Üsdü'l-gabe, VII, 226
- 67) Bk. Nesai, 'İdeyn, 36 şerh kısmı.
- 68) Keitani, Teratibü'l-İdaniyye, Trc. Ahmet Özel, İst. 1991, II., 344
- 69) el-İsabe, VIII, 118
- 70) İbn Şebbe, Kitabu Tarihu'l-medineti'l-Münevvere, (thk. Habib Mahmud Ahmed), Beyrut trs. I, 272
- 71) Bk. İbn Abdırabbih, el-'İkdü'l-ferid, Beyrut 1983, VII, 8-9
- 72) Ali el-Muttaki, Kenzu'l-Ummal, Beyrut 1985, XV, 214 (40629. hadis)
- 73) Lokman 31/6
- 74) Tirmizi, Tefsir Sure 31
- 75) İbn Mace, Ticarat, 11.
- 76) Bk. el-Mu'cemü'l-evsat, VII, 430, Hadis no: 6835; IX, s. 246, Hadis no: 8536
- 77) İbn Hazm, el-Muhalla, Kahire trs. I., 55-60
- 78) Nur 24/33
- 79) Bk. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam el-Herevi, a.g.e., I, 341-343 Ayrıca bk. II, 41. Bu konuda İbnü'l-Esir ve İbnü'l-Cevzi de aynı görüşleri zikreder (en-Nihaye, II, 312; Garibü'l-hadis, I, 442).
- 80) Tirmizi, Nikah, 6; İbn Mace, Nikah, 20 İbn Mace'nin rivayetinde, def yerine "gırbal" kelimesi vardır ki biraz daha geniş kasnaklı def için bu kelime kullanılırdı.
- 81) İbn Hacer, bu ifadelere düğünlerde def çalmanın kadınlara mahus olmadığı sonucunun çıkarılamayacağını belirtir. Bu hadislerin isnadının zayıf olduğunu ve daha kuvvetli hadislerde def çalma izinin kadınlara verildiğini ayrıca erkeklerin kadınlara benzemesini yasaklayan hadislerin bulunduğunu belirterek bu konuda kadın ve erkeğin beraber mütala edilemeyeceklerini belirtir. Bk. Fethü'l-Bari, XIX, 271
- 82) İbn Mace'nin rivayetine göre, Safvan b. Umeyye şöyle demiş: Bir gün Rasulullah'la beraberdik. Amr b. Mürr'e yanımıza geldi ve: "Ya Rasulellah! Şüphesiz Allah beni kaderimde sapık olarak yazmıştır. Elimdeki defter başka bir yolla nzkımı temin edebileceğimi zannetmiyorum. Fuhuş içerikli olmamak şartıyla şarkı söylememe izin ver." Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle söylemiş: "Hayır sana izin vermiyorum. Sana böyle bir iyilikte bulunup gönlünü hoş etmeyeceğim. Yalan sözlerin Ey Allah'ın düşmanı. Allah sana helalinden güzel rızık vermiştir. Bu işi yaptığını önceden bilseydim yaptığını şüphesiz engel olurdum. Yanımdan defol! Git Allah'a tevbe et. Bundan sonra bu işi yaptığını duyarsam seni feci şekilde dövdürür. İbret olsun diye başını tıraş ettirir, aileni senden uzaklaştırırım. Malını Medine gençlerine ganimet gibi helal sayarım" Ravi diyor ki: Amr kalktı. Ne kadar kötü ve mahcup durumda olduğunu Allah bilir. O dönünce Hz. Peygamber şöyle söyledi: "Bunlardan kim tevbesiz ölürsün Allah (ac.) kıyamet günü onu dünyada olduğu gibi muhannes, insanlardan örtünecek bir dalı bile olmayan çıplak bir şekilde haşreder. Her kalktığına yere çarpılır." (İbn Mace, Hudud, 38) Hadisin ravilerinden olan Bişr b. Nümeyr el-Basri için Yahya b. Said el-Kattan "Yalanın mükelerinden bir köşe" diyerek cerh etmiştir (Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, Kitabu'd-duafa ve'l-metrukin, I, 1447.) Hadis uleması onun hadislerin köşer bulmuşlar ve terketmişlerdir (Ukayli, Kitabu'd-Du'afa el-kebir, Beyrut 1984 I, 138-139; Buhari, ed-Duafa es-Sağir, Beyrut 1985, s. 26). Ayrıca adı geçen Amr b. Mürr'e hakkında ne el-İsabe'de ne de Üsdü'l-gabe'de bu tür bir rivayete yer verilmiştir. Onun kadim müslümanlardan olduğu ve Hz. Peygamberle birçok savaşlara katıldığı rivayet edilmiştir. (Bk. el-İsabe, V, 15-16; Üsdü'l-gabe, IV, 269-270)
- 83) Abdürrezzak, a.g.e., XI, 56
- 84) Rivayetin bu kısmı Arapların sıcak iklim dolayısıyla yolculuklara genellikle akşam vaktinde çıkmaları nazarı itibara alınarak değerlendirilmelidir.

- 85) Beyhaki, a.g.e., V, 69
 86) Abdullah, dua ve zikir gibi şeylerle meşgul olacağınız yerde şarkı söylüyorsanız demek istemiş olmalıdır.
 87) Beyhaki, a.g.e. 68
 88) Beyhaki, a.g.e. 69
 89) Bk. Neylül-evtar, VIII, 115.
 90) İbn Hibban onun Sahabi olduğunu söylemiştir. el-Bağavi, sahabeliği konusunda şüphe olduğunu söylemektedir. Bk. el-İsabe, V, 50
 91) İbn Mace, İkame, 163
 92) Abdullah b. Ca'fer, Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in torunu, Hz. Ali'nin yeğenidir. Babası Ca'fer-i Tayyar Habeşistan'a hicret eden sahabilerdendir. Annesi Esma b. Umeys el-Has'amiyye'dir. Kendisi Habeşistan'da dünyaya gelmiştir. Yedi yaşında Hz. Peygamber'e biat etti. Babası Ca'fer Mute savaşında vefat edince Hz. Peygamber kendisine büyük bir ilgi gösterdi. Son derece cömertti ve bundan dolayı kendisi "Bahru'l-cud" ve "kutbu's-seha" olarak anıldı. Haşimilerin Hz. Peygamber'i en son görenidir. Hicir 80'de (699-700) Medine'de vefat etmiştir. (Bk. Ethem Ruhi Fiğlali, "Abdullah b. Ca'fer b. Ebu Talib", Diyanet İslam ansiklopedisi, I, 89.
 93) Hucun (veya Hacun) Mekke yakınlarında yüksekçe bir dağın veya Beytullah'a bir veya yarım mil kadar mesafede bir yerin adı. Bk. Yakut, Mu'cemül-büldan, Beyrut 1979, II, 225.
 94) İbn Abdірabbih, a.g.e, VII, 13.
 95) Bk. Şevkani, Neylül-evtar, Kahire 1971, VIII, 114; Teratib, II, 344
 96) Şevkani, a.g.e., VIII, 114
 97) İbn Kuteybe, 'Uyun, I, 443
 98) Cahiz, Kiyân, (Reasülül-Cahiz içinde) s. 159
 99) TDK. Tarama Sözlüğü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü), Ankara 1967, V, 3216
 100) Rivayette geçen "nübbe" yağmalamak demektir. "Ey Allah'ın elçisi bize yağmayı yasaklamıştınız" dediklerinde yasak olanın ordunun yaptığı yağma olduğu böyle eğlence için yapılan kapışmanın yağma olmadığını belirtmiştir. Bk. Beyhaki, VII, 288. Yalnız rivayetin senesinde meçhul vardır.
 101) Bk. Üsdül-gabe, III, 488
 102) Rivayeti Taberani, el-Mu'cemül-ıv-sat'ta naklede (I, 114-115, Hadis no: 118). Rivayetin senesinde cerh edilen ravi vardır. Ayrıca bk. Heysemi, a.g.e., IV, 290, A. mif., Mecmeu'l-Bahreyn, IV, 177-178, Hadis no: 2289.
 103) Serahsi, el-Mebst, XXX. 128-129
 104) Kuzey Afrika düğünlerinde buğday sanılır ve bundan bereket umulur.
 105) İbn Manzur, a.g.e., XI, 144
 106) Bk. Buhari, Vudu, 40; Menakıb, 22; Merda, 18; Deavat, 30; Müslim, Fedail, 111; Tirmizi, Menakıb, 11
 107) Buhari, el-Edebül-müfred, II, 579, Bab; 552, Hadis no: 1165
 108) Bk. Ebu Mansur Sealibi, Fıkhul-Luga, Beyrut trs. s. 266
 109) en-Nihaye, III, 196
 110) Buhari, el-Edebül-müfred, II, 645 (Bab; 597, Hadis no: 1246)
 111) Abdürrezzak, a.g.e., XI, 5'dence
 112) Bk. İbn Kuteybe, Te'vils, 389; Uyun, I, 443; Fakihi Abdülmelik b. Abdullah, Ahbar-u Mekke, Mekke, 1986, III, 22-23
 113) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'de (IV, 217): Taberani'nin el-Mu'cemül-kebir'de (IX, 57, Hadis no: 8381-8382) yer verdiği bir rivayete göre Osman b. Ebi'l-As davet edildiği bir yemeğin bu türden bir yemek olduğunu öğrenince yemek yemiştir. Ayrıca bk. Heysemi, A.g.e., IV, 60. Hadisin ravilerinden olan Ebu Hamza el-A'itar için Ebu Hatim sika değerleri zayıf diyor.
 114) Buhari, el-Edebül-müfred, II, 646
 115) Bk. M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, s. 200-201
 116) Erol Güngör, "Eğlencenin Sosyal ve Psikolojik Yönü", Türk Edebiyatı Ağustos 1981, Sayı: 94, s. 14-15
 117) Bk. İhya, II, 284
 118) İhya, II, 273
 119) İbn Hazm, el-Muhalla, IX, 55-60
 120) A.g.e. 290-297

SARITAŞ

MOTOR YENİLEME MAKİNALARI
 İMALAT SANAYİ VE TİC. LTD. ŞTİ.

İSMAİL SARITAŞ
 GENEL MÜDÜR

Tel:0332 239 02 40 (pbx) Fax:0332 2390243-2350598
 2. Organize san. Lalehan cad. No:5 42050-KONYA/TÜRKİYE

e-mail:saritasmak@ihlas.net.tr | www.saritas.com

MUAMMEROĞLU

İnşaat Elk.Rek.Tic.San.İtd.Şti.

Hilsan Cam Sanayi

Fotoğraf Malzemeleri

Fotoğraf Çerçevesi İmalat ve paz.

Hasan TÜRK

Sultan veled cad. No:19/A KONYA

Tel/Fax:0332 3503927

Cep:05425631351

Ev:3528884